

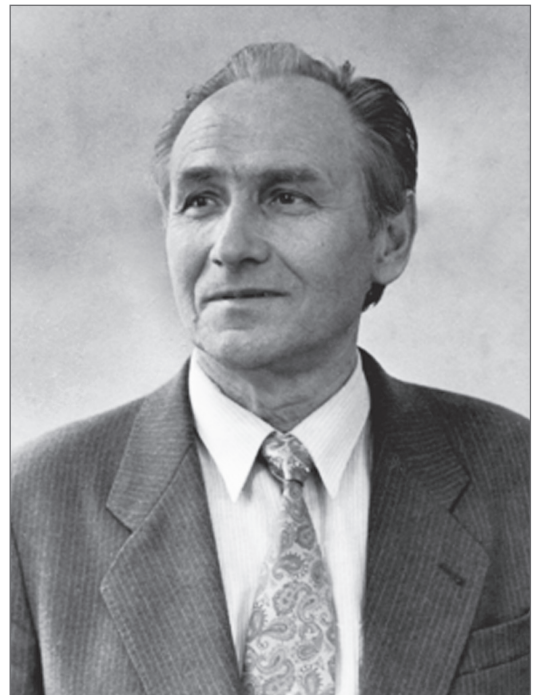
ВИДАТНІ ПОСТАТІ

Баньковська І. Б., кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, завідувач лабораторії зоотехнічного аналізу Інституту свинарства і агропромислового виробництва НААН України.

РОЛЬ ОСОБИСТОСТІ ПРОФЕСОРА Б. В. БАНЬКОВСЬКОГО В ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ М'ЯСНИХ ПОРІД СВИНЕЙ.

(До 85-річчя з дня народження).

З глибокою повагою, вишановуючи пам'ять провідного вченого у галузі теорії та практики виведення нових конкурентоздатних порід, типів і ліній свиней на кросбредній основі, доктора сільськогосподарських наук, професора, лауреата Державних премій у галузі науки і техніки України та Російської Федерації, заслуженого зоотехніка України Броніслава Володимировича Баньковського, доречно акцентувати увагу на ролі особистості селекціонера-науковця у складному процесі породотворення свиней.

Процес породотворення сільськогосподарських тварин передбачає наявність цілого ряду важливих взаємопов'язаних факторів, що мають свій вплив на кінцевий результат. Однак, поряд з генетичними, паратипічними, соціально-економічними, політичними, загальнонауковими, правовими та іншими факторами існує найважливіший компонент з усього переліченого комплексу – це антропологічний фактор – особистість науковця-дослідника у формуванні та реалізації науково-практичних засад створення нового селекційного досягнення. Тобто, порода є поняття історико-зоотехнічне, а не суто біологічне, і її важливо сприймати як продукт людської праці, як складну систему, створену методичною, планомірною діяльністю людини в певних господарських і природних умовах.

Формування особистості людини завжди починається з дитячих та юнацьких років. Броніслав Володимирович Баньковський народився 5 липня 1930 року в селі Волиця Троянівського району, Житомирської області у багатодітній селянській сім'ї. У голодному 1933 році родина втратила матір. Змалку хлопчик пізнав ціну селянської праці, допомагаючи батьку по домашньому господарству. З 14 років працював у колгоспі на різних роботах. У 1947 році закінчив 7 класів Волицької неповної середньої школи, а у 1950 році єдиний зі своїх однолітків-односельців – 10 класів Троянівської середньої школи. Саме тоді в юнака сформувалося тверде бажання вчитися далі, прагнення досягти у житті більшого. Тому, не зважаючи на матеріальні нестатки сім'ї та інші труднощі, він вступає до Житомирського сільськогосподарського інституту, а зго-

дом переводиться на зоотехнічний факультет Полтавського сільськогосподарського інституту, який успішно закінчує у 1955 році.

За направленням Броніслав Володимирович працював головним зоотехніком Котельнянської МТС Андрушівського району, Житомирської області, потім головним зоотехніком з племінної справи Житомирського та старшим зоотехніком з свинарства і птахівництва Львівського обласних управлінь сільського господарства. Практику зоотехнічної справи молодий спеціаліст знав досконало, на керівних посадах гартувалися його лідерські здібності, вміння організувати людей і виконувати поставлені завдання. У 1959 році він перейшов на наукову роботу старшим науковим співробітником Інституту землеробства і тваринництва Західних районів України. У виробничих характеристиках тих років його відзначають як принципового, витриманого, енергійного, ініціативного у роботі спеціаліста, широко обізнаного з досягненнями вітчизняної науки і практики у тваринництві.

У 1964 році Броніслав Баньковський закінчив аспірантуру без відриву від виробництва під керівництвом відомого вченого, професора Кирила Борисовича Свечіна та захистив кандидатську дисертацію на тему: «Вплив різної інтенсивності вирощування і відгодівлі свиней-помісей на прояв гетерозису». Творча дружба учителя та учня ще багато років поспіль поєднувала цих людей і народжувала нові наукові ідеї, що поступово втілювалися і ставали важливим науково-практичним доробком. Броніслав Володимирович завжди з особливою гордістю та відповідальністю усвідомлював свою причетність до наукової школи професора К.Б.Свечіна.

У жовтні 1965 року Б. В. Баньковського на конкурсній основі було прийнято на посаду старшого наукового співробітника відділу розведення Полтавського науково-дослідного інституту свинарства. Головним напрямком тогочасних досліджень відділу було окреслено вдосконалення районованих порід свиней сального та м'ясо-сального напрямків продуктивності – миргородської, великої білої, пізніше – великої чорної. Використовувалися класичні методи поглибленого внутрішньопородного розведення відповідно до стандартів цих порід.

У країні на той час підвищився попит на м'ясну свинину. До СРСР завозяться свині імпортованих м'ясних порід та вивчаються їхні біологічні і господарські властивості. Однак, свині зарубіжної селекції важко адаптувалися до жорстких місцевих умов годівлі та утримання, чутливо реагували на ветеринарні захворювання, не в повній мірі проявляли свій потенціал продуктивності [1, арк. 3]. Перед селекціонерами постало завдання покращення м'ясності планових порід свиней. Наказом Міністерства сільського господарства УРСР №661 від 7.09.1966 року Полтавському НДІ свинарства було доведено завдання в найкоротші строки створити породу м'ясного напрямку продуктивності, використовуючи цінні якості вітчизняних та імпортованих порід свиней [1, арк.4].

Старший науковий співробітник Баньковський Б.В. був призначений виконавцем головного розділу однієї з тем – «Виведення нової української породи свиней м'ясного напрямку продуктивності». Молодий науковець з ентузіазмом поставився до нової роботи. Його ідеї, що викладені у методиках дослідження, базувалися на трьох пріоритетних напрямках: 1) високий рівень пристосованості тварин нового м'ясного типу до місцевих кліматичних і кормових умов; 2) використання методу складного відтворювального схрещування; 3) розробка реального, чіткого цільового стандарту та моделі породи [1, арк.1].

Оригінальність і незалежність творчого мислення селекціонера-науковця дозволило визначити бажані позитивні якості кожної базової породи для подальшого їх закріплення у модельних тваринах нового типу. Так, у свиней вітчизняних материнських порід миргородської та великої білої увагу дослідника привернули міцні кінцівки, гарна пристосованість до умов утримання і годівлі, форма голови, якість м'яса та сала, високі репродуктивні та материнські якості. У тварин батьківських форм породи п'єтрєн – легкість голови, гармонійний склад будови тіла, сильно розвинена мускулатура окостів і лопаток, широка спина, висока м'ясність туш. У свиней породи ландрас

важливими для селекції були вибрані – біла масть, еластичність шкіри, довжина тулубу, високі відтворювальні, відгодівельні та м'ясні якості. Тварини уесекс-седелбекської породи приваблювали вдалим поєднанням високої м'ясності і міцності кістяка. Згідно зі стандартом породи середня багатоплідність свиноматок складала 10-11 поросят, вік досягнення живої маси при відгодівлі до 100 кг – 180-200 днів, товщина шпику над 6/7 хребцями – 2,3-2,5 см, площа «м'язового вічка» – 35 см², вихід м'яса в туші – 61%. Цікаво, що заплановані Броніславом Володимировичем, ще в 1967 році, показники цільового стандарту породи, були досягнуті (1978 рік), а найкращі тварини навіть перевищували його вимоги [1, арк.4].

Розуміючи масштабність роботи, Б.Баньковський, як провідний виконавець, а пізніше керівник теми, запропонував її поетапне виконання. У 1967-1972 роках були одержані 24 варіанти дво-, трипородних та реципрокних схрещувань п'яти порід, досконало вивчені репродуктивні, відгодівельні і м'ясні якості свиней різних поєднань і генерацій, вивчені особливості їх обміну речовин та енергії, досліджені якісні та гістоструктурні показники м'язової тканини. У результаті вибору трьох кращих базових схем поєднань була «змінена спадкова основа вихідних порід і сформовані тварини з широкою генетичною різноманітністю ознак» [2, с.52,53]. Селекція проводилася в трьох племінних стадах базових господарств України. Броніслав Володимирович особисто ретельно відбирав поголів'я, контролював закріплення кнурів і свиноматок, оцінював ремонтний молодняк, проводив бонітування свиней, відбраковував тих, що не відповідали моделі породи, прислухався до побажань робітників і спеціалістів, які безпосередньо працювали з тваринами нового типу. На запитання чому він відбирає саме тих, а не інших тварин, селекціонер відповідав: «Є інструкція бонітування, є вимоги стандарту і моделі породи, є інтуїція...» [3, арк.92].

У 1973-1975 роках всебічно вивчається комплекс показників біологічних особливостей та продуктивних якостей свиней при розведенні «в собі», проводиться закладка ліній кнурів і родин свиноматок нового м'ясного типу, нарощується чисельність поголів'я бажаних геніалогічних структур.

В архівних документах автора знаходимо докази того, що на різних етапах роботи над м'ясною породою Б. Баньковському доводилося долати труднощі, пов'язані з безгосподарністю, недалекоглядністю, байдужістю керівників різних рангів. Про цей час він згадував: «Полтавська порода почалася із 40 голів відібраного мною ремонтного молодняка, яких я стягував з машини, що вже збиралася вивозити їх на м'ясокомбінат...» [3, арк.74].

Крім того, молодому селекціонеру – послідовнику більш прогресивного на той час методу підвищення м'ясної продуктивності свиней на основі міжпородних кросів і одержання гетерозисного ефекту схрещування, було важко долати закономірний опір прихильників традиційних поглядів вдосконалення м'ясності порід методом чистопородного розведення. Наполегливість, мужність, справедливість, відповідальність за розпочату справу – грані особистості науковця, що завжди проявлялися у складних і навіть конфліктних ситуаціях. Нажаль, він завжди дуже близько приймав це до серця. У своєму виступі на засіданні Вченої Ради інституту, де розглядалося питання подальшої долі нової породи, Броніслав Володимирович говорив: «Сейчас нужно работать и работать, а не ставить свои личные интересы. Это нелёгкий труд – выведение породы, и удаётся он не всегда...» [3, арк.134].

Період з 1975 по 1978 рік відзначився формуванням та розширенням геніалогічної структури породи (5 ліній і 10 родин), консолідації бажаних спадкових ознак. Полтавські м'ясні свині за показниками скоростиглості переважали рівень районованих порід на 8-9%, оплати кормів – на 5-6%, виходу м'яса – на 2-5%. Товарні гібриди з їх участю мали високу інтенсивність росту та м'ясність туш [2].

Одержані результати були оцінені затвердженням Полтавського заводського типу свиней (ПМ-1) Наказом Міністерства сільського господарства СРСР №101 від 4.04.1979 р., а за нове селекційне досягнення Б. В. Баньковський разом з колекти-

вом авторів одержали авторське свідоцтво № 2571 та були удостоєні Державної премії УРСР [4].

З 1979 року розширюється ареал розведення нового типу ПМ-1, методом прилиття крові порід дюрок та гемпшир створюються нові заводські лінії. В цьому процесі проявилася професійна далекоглядність Броніслава Володимировича, коли він залишив, відбракованих ним по масті, але з гарними м'ясними формами екстер'єру та міцною конституцією, червоних з білим поясом за лопатками підсвинків для розведення. В перспективі ці тварини стали генетичним матеріалом для створення червонопоясої спеціалізованої лінії свиней.

З 1980 року Б. В. Баньковський призначений завідувачем лабораторії гібридизації інституту. У цьому ж році він отримує почесне звання «Заслужений зоотехнік України». А в 1981 році захищає докторську дисертацію на тему: «Теорія і практика селекції свиней за м'ясною продуктивністю з використанням складного відтворювального схрещування», яка є результатом його багаторічної науково-практичної роботи зі створення нових спеціалізованих генотипів свиней на кросбредній основі.

Броніслав Володимирович завжди з вдячністю і повагою сприймав поради своїх старших колег – професорів М. А. Кравченка, М. М. Колесника, Л. Я. Василенка, М. Д. Любецького, В. Г. Козловського, а також тих, з ким обмінювався досвідом і радився з науково-професійних питань – академіків ВАСГНІЛ О. І. Овсянікова, П. Е. Ладана, В. Т. Горіна та інших.

1981-1991 роки є новим етапом наукової діяльності Б.В.Баньковського в плані створення нових м'ясних генотипів свиней. В цей період в Радянському Союзі розпочато виконання державної програми виведення спеціалізованої м'ясної породи свиней (СМ-1) методом великомасштабної селекції на полігібридній основі з використанням тварин новостворених вітчизняних м'ясних генотипів. За результатами Всесоюзних міжпородних випробувань базовим генотипом, максимально наближеним до стандарту і моделі нової створюваної породи свиней, став полтавський м'ясний тип свиней (ПМ-1) в поєднанні з тваринами білоруської селекції. Згідно довгострокової селекційно-генетичної програми, формування п'яти укрупнених зональних типів (західного, південного, центрального, степового, сибірського) з відповідною генеалогічною структурою – заводські регіональні типи, лінії і родини, проводилось шляхом схрещування базового генотипу ПМхБС (50-75% за долею кровності) з генотипами інших зон [4].

В цій роботі Броніслав Володимирович був відповідальним виконавцем та співголовою Науково-виробничого центру в Україні. Разом з колективом співавторів ним розроблені теоретичні та методичні принципи виведення нової вітчизняної спеціалізованої м'ясної породи свиней, пристосованої до природно-кліматичних умов різних зон, для подальшого її використання в регіональних системах розведення і гібридизації в якості батьківської та материнської форм для виробництва високоякісної свинини. Регіон України відносився до зони розведення центрального зонального типу. До його структури входили заводські типи свиней полтавської, харківської та асканійської селекції.

Після проголошення незалежності Української держави (1991р) всі надбання багаторічної кропіткої праці селекціонерів-науковців та виробничників, завдяки наполегливості координатора цього проекту – Б.В.Баньковського, були використані для продовження і завершення роботи з відповідними заводськими типами української м'ясної породи [4,с.210].

Теоретичні та практичні розробки Б. В. Баньковського також були взяті за основу при створенні Російської скороспілої породи свиней, а також білоруської м'ясної породи та молдавського типу м'ясних свиней, що на сьогодні апробовані і затверджені у відповідних державах, як нові селекційні досягнення.

Вагомим результатом багаторічної праці селекціонера-науковця стали апробації трьох селекційних досягнень у свинарстві. Полтавська м'ясна порода свиней була успішно апробована Державною комісією та затверджена, як нове селекційне до-

сягнення Наказом Мінсільгоспроду України № 254 від 8.09.1993 року [4, с.84]. В незалежній Українській державі це був перший документ такого рівня. Українська м'ясна порода свиней апробована і затверджена наказом № 367 Міністерства сільсько-го господарства і продовольства України від 31.12.1993 року. На період апробації в 22 племінних господарствах різних регіонів України налічувалось 3034 голів основних свиноматок та 408 голів кнурів, які розводились за 12 лініями і 25 родинами. За чисельністю порода займала друге місце після великої білої в генофонді свиней України [4, с.95]. Червонопояса спеціалізована лінія свиней, була затверджена наказом № 77 Міністерства сільсько-го господарства і продовольства України від 15.03.1994 року. Броніслав Володимирович є співавтором цього селекційного досягнення, що створювалося під керівництвом професора В.П.Рибалка [4, с.112].

Підсумком роботи вченого-селекціонера стало 14 авторських свідоцтв на селекційні досягнення у свинарстві. Варто відмітити, що він постійно підтримував тісний зв'язок з виробництвом, сприяв створенню міцної племінної бази свиней нових генотипів. Використання, виведених під його керівництвом, порід свиней в системах промислового схрещування та гібридизації сприяло підвищенню багатоплідності свиноматок на 2-5%, збереженості молодняка на 6-10%, підвищенню інтенсивності росту відгодівельного поголів'я на 10%, м'ясності туш на 3-4%, зниженню затрат кормів на 8% [5].

Особливою сторінкою наукової діяльності Броніслава Володимировича була його участь у міжнародних програмах і проектах з питань гібридизації та створення нових генотипів свиней в Німеччині, Румунії, Болгарії, Польщі. Він був членом Європейської асоціації по тваринництву, активним учасником багатьох міжнародних конгресів, наукових конференцій, симпозіумів, семінарів. З 1984 року він плідно співпрацював з фахівцями інституту свинарства Республіки Куба в програмі виведення нової м'ясної породи свиней. Надавав науково-методичну і практичну допомогу у розробці робочих та перспективних програм створення нової породи на різних етапах селекції, у бонітуванні племінного поголів'я, у розробці стандартів оцінки продуктивності свиней різних статевих-вікових груп та положення про апробацію нових селекційних досягнень у свинарстві Республіки Куба, у розробці єдиної системи племінної роботи та гібридизації в свинарстві [6]. Результатом міжнародної співпраці стала апробація і затвердження в 1990 році спеціалізованої породи свиней СС-21. Доктор Баньковський Б.В. офіційно визнаний науково-методичним консультантом і співавтором цього селекційного досягнення. Свині СС-21 відзначаються високими відгодівельними та м'ясними якостями, гарними показниками відтворювальної здатності кнурів і свиноматок, добре пристосовані до складних місцевих кліматичних умов, стійкі до специфічних захворювань. Порода включена до Національної програми гібридизації та схрещування свиней, як термінальна батьківська форма. В 1995 році селекційне досягнення «Кубинська синтетична порода СС21» одержала премію Академії наук Республіки Куба, в 2005 році – звання «Краще інноваційне досягнення», в 2012 році – статус «Національна порода» [7].

Броніслав Володимирович був працелюбною і скромною людиною, на запитання про цenz життя, він відповідав досить просто і мудро – «любити людей і любити справу, якою займаєшся...». Свої знання і професійні навички він передавав учням, яких завжди поважав і підтримував. Через аспірантуру ним було підготовлено 10 кандидатів наук, які продовжують свою наукову, виробничу та педагогічну діяльність. Творчим доробком фахівця стали понад 150 наукових праць, з яких особисто та в співавторстві – 5 монографій, 8 наукових методик, 20 методичних рекомендацій, що стосуються теорії і практики створення нових генотипів свиней на кросбредній основі. В 1994 році йому присвоєно наукове звання професора.

Останні роки життя професора Б. В. Баньковського були наповнені новими перспективами і планами. Говорячи про свої селекційні досягнення, він зауважував: «дитину мало народити, її потрібно виховати..., ще так багато необхідно зробити...». І продовжував працювати – здійснювати науково-методичне керівництво селекційно-

племінної роботи в базових племінних господарствах вітчизняних м'ясних генотипів свиней з метою їх вдосконалення та раціонального використання в системах схрещування та гібридизації. Поряд з цим приймав участь у розробці державних документів – Проекту Закону “Про правову охорону селекційних досягнень у тваринництві”, “Положення про апробацію селекційних досягнень в тваринництві”, “Інструкції з бонітування свиней”, був членом експертної комісії з питань оцінки племінних свиней на щорічних виставках та аукціонах, головою державних екзаменаційних комісій, офіційним опонентом на захистах кандидатських та докторських дисертацій.

За видатні заслуги у розвитку вітчизняної селекційної науки та впровадження результатів досліджень у виробництво професор Б.В.Баньковський нагороджений Орденом «Дружби народів», двома золотими медалями ВДНГ СРСР, багатьма почесними грамотами, дипломами, медалями. Ветеран праці, Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки 1984 року. Ще дві Державні премії Броніславу Володимировичу Баньковському було присвоєно посмертно: Державна премія України в галузі науки і техніки 1999 року – за цикл наукових праць з теорії породоутворення у тваринництві (01.12.1999 р. № 1513/99) та Премія Уряду Російської Федерації – за розробку та практичну реалізацію теорії високої швидкості росту і ефективних методів селекції при створенні м'ясних генотипів свиней (17.03.1999 р. № 2184).

Поняття «особистість» вказує на певну фундаментальну особливість людини створювати реалії, що не створюються природою, а створюються тільки людиною.

Сучасні дослідники ролі особистості у науці погоджуються, що однією з найважливіших особливостей творчої людини є її оригінальність, унікальність, що виявляє себе як у стилі мислення, так і в реальних вчинках. Домінує переконання, що унікальний продукт, яким є нове наукове досягнення, створюється унікальними і творчо неповторними особистостями. Разом з тим, уміння залишатися самим собою у будь-яких ситуаціях, а головне у тих, що вимагають відстоювання своїх поглядів і позицій, виокремлюється дослідниками, як одна з фундаментальних характеристик творчої особистості [8].

Глибокі міркування про важливе місце і значення особистості науковця у творчому процесі пізнання знаходимо у висловлюваннях самих видатних учених. Михайло Ломоносов писав: «Оных людей, которые бедственным трудом или паче исполнскою смелостью тайны естественные испытать тщатся, не надлежит почитать предерзкими, но мужественными и великодушными...». Володимир Вернадський підкреслював: «Людина, що мислить і працює, є мірилом усього. Вона є величезним планетарним явищем». Фрідріх Енгельс наголошував: «Особистість характеризується не лише тим, що вона робить, але і тим, як вона це робить» [9].

Життєвий спадок Броніслава Володимировича Баньковського яскраво свідчить про те, що грані його особистості повною мірою проявилися у внутрішній інтелігентності, людяності, творчому професіоналізмі, відданості своїй справі, вмінні реалізувати поставлені завдання.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ.

1. Архів інституту свинарства і агропромислового комплексу національної академії аграрних наук України, ф. 1969, оп. Методики і робочі календарні плани, спр. Методика. Тема 3. «Выведение новой украинской породы свиней мясного направления продуктивности», 19 арк.
2. Баньковский Б. Теория и практика селекции свиней по мясной продуктивности с применением сложного воспроизводительного скрещивания: дис. ... доктора с.-х. наук: 06.02.01/ Баньковский Бронислав Владимирович.- Полтава, 1980.- 293 с.
3. Архів автора, ф. Баньковський Б.В., оп. Рукописи, спр. Особисті документи, 187 арк.
4. Генофонд национальных пород Украины, их создатели и современные координаторы / под ред. В.П.Рыбалка, А.А.Гети, В.И.Герасимова. – Полтава : Полтавский літератор, 2011. – 156 с.

5. Баньковский Б.В. Создание новой специализированной мясной породы и типов свиней для систем гибридизации/ Б.В. Баньковский //Переобразование генофонда пород. – К.: Урожай, 1990. – С. 209-241.

6. Архів автора, ф. Баньковський Б.В., оп. Р.Куба, спр. Протокол о работе в НИИ свиноводства Р.Куба советского специалиста, зав. лаборатории гибридизации Полтавского НИИ свиноводства, доктора с.-х. наук Баньковского Бронислава Владимировича. – г. Гавана, 14.12.1989 г., 3 арк.

7. Santana, Isabel; Dieguez, F. J.; Abeledo, C. M.; Perdigón R. J. Hernandez, Sonia; Acuña Naivid, Acosta, M. J.2012. Contribution of boars using the CC21 Cuban synthetic breed in commercial production. National Award for Technological Innovation. – 2012. – 12p.

8. Хьелл Д. Теории личности (основные положения, исследования и применение). / Д. Хьелл, Д.Зиглер / СПб.: Изд-во Питер. – 1999. – 608 с.

9. Афоризмы о науке [Электронный ресурс]/ OTREZAL.ru: [сайт]/ Режим доступа: http://www.otrezal.ru/about_science/ (29.01.12) – Заглавие с экрана.

ФОТО З АРХІВУ АВТОРА.

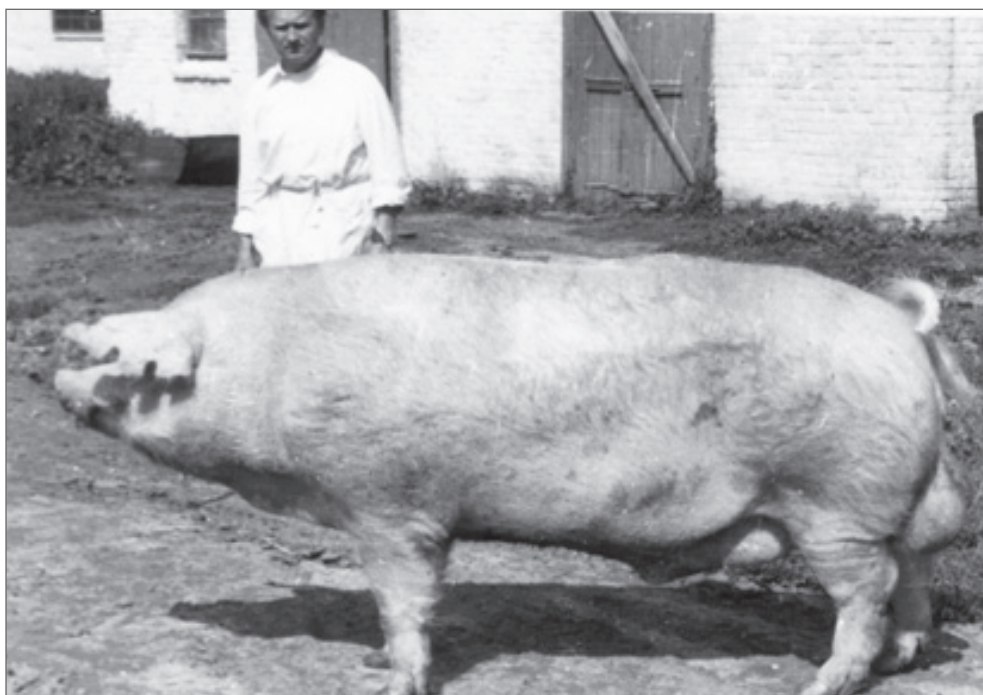

Вимірювання товщини шпигу кнурців на дослідній станції, 1976 р.

Робота комісії з апробації полтавського м'ясного типу ПМ-1, 1978 р.

Бонітування свиней полтавського м'ясного типу ПМ-1, 1982 р.

*З колективом робітників племзаводу «Росвіт»
дослідного господарства Полтавського НДІ свинарства, 1984р.*

*З колегами лабораторії селекції
перед поїздкою у дослідне господарство, 1985р.*

З колегами Білоруського інституту тваринництва, Жодіно, 1987р.

*З колегами інституту
свинарства Республіки
Куба, 1989 р.*

*З членами
спеціалізованої вченої
ради та аспірантами
Полтавського
інституту свинарства,
1992 р.*

*Броніслав Володимирович з дружиною
Станіславою Степанівною, 1958 р.*